

УДК 738:821.161.2.09Шевченко

*Анатолій Щербань,
Олена Щербань
(с. Опішне)*

ШЕВЧЕНКІАНА В ГЛИНЯНИХ ВИРОБАХ

У статті охарактеризовано історію створення шевченкіани на виробах із глини. Описано твори, згадано прізвища авторів. Акцентовано увагу на необхідності висвітлення шевченківської тематики на сучасних гончарних виробах, фарфорі та фаянсі.

Ключові слова: Тарас Шевченко, кераміка, фарфор, фаянс.

В статье дана характеристика истории создания шевченкианы на глиняных изделиях. Описаны произведения, перечислены фамилии авторов. Акцентировано внимание на необходимости использования шевченковской тематики на современных гончарных изделиях, фарфоре и фаянсе.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, керамика, фарфор, фаянс.

The article describes the history of Shevchenkiana creation on figuline. There have been portrayed the pottery and mentioned the names of its authors. The attention has been focused on the need of using the Shevchenko themes in modern figuline, porcelain and faience.

Keywords: Taras Shevchenko, ceramics, chinaware, delftware.

Тарас Шевченко – найвідоміший українець, який зазнав репресій за часів царської Росії. Його твори висвітлювали правду буття українського народу, пророкували май-

бутню незалежність, закликали до повстання проти гніту. Не дивно, що навіть після смерті поета значна частина його доробку була табуїрована [9], а образ Кобзаря став символом боротьби за свободу українців. Спадщина Шевченка хвилювала багатьох мистців, письменників і пересічних людей. Однак в умовах складних політичних реалій царської Росії (після смерті поета) лише найсміливіші намагалися створювати шевченкіану. З 1917 року образ поета-бунтівника активно використовували в ідеологіях різних політичних сил, які навіть за часів найбільшого розгортання репресій щодо українців (1930-ті рр.) пропагували шевченкіану. Наприклад, у 1935 і 1939 роках з'явилися лицемірні радянські публікації, у яких засуджували репресивні заходи часів царату щодо творів Тараса Григоровича [1; 3; 6]. Гучно святкували ювілеї поета, а найкращі українські митці за своїм бажанням чи внаслідок владних розпоряджень створювали шевченкіану.

Мистецька вартість творів на шевченківську тематику залежить від здібностей творців. Одними з найбільш цікавих і чисельних є вироби, виготовлені з глини – продукція народних гончарів та художників-керамістів, майстрів фарфору й фаянсу. Ці твори об'єднуює не лише матеріал, з якого їх створили, але й подібність сюжетів, образів, техніки виготовлення, спільні тенденції в історії.

Донині опубліковано лише кілька статей, присвячених вивченню шевченкіани в глиняних виробах. У першому номері журналу «Народна творчість та етнографія» ювілейного 1961 року побачила світ невелика за обсягом стаття Ю. Лашука, знавця української народної кераміки, а згодом – відомого керамолога. У ній конспективно окреслено історію керамошевенкіани кінця ХІХ – початку другої половини ХХ ст. [8].

Поет і літературознавець П. Ротач опублікував статтю в енциклопедичному виданні «Полтавська Шевченкіана...». Викладені в ній матеріали зведено до короткого переліку майстрів Полтавщини, які виготовляли гончарні вироби на шевченківську тематику впродовж кінця ХІХ – 60-х років ХХ ст., та назв їхніх робіт [12].

Найбільший доробок належить керамологу, кандидату мистецтвознавства О. Клименко. Дослідниця коротко охарактеризувала шевченкіану в народних і виготовлених художниками-керамістами гончарних виробах, оприлюднила фото найдавнішого твору керамошевенкіани – фаянсової межигірської тарелі, виокремила серед гончарних виробів шевченківської тематики кілька напрямів і груп [5].

Утім, жодна з вищезгаданих статей не охоплює всі групи глиняних виробів, не дає читачам уявлення про історичний поступ українського народного та професійного мистецтва у створенні керамошевенкіани. Зважаючи на це, коротко охарактеризуємо молододосліджені питання. Вироби, виокремлені О. Клименко в особливу групу як «твори асоціативного плану, опосередковано пов'язані з постаттю і творчістю Шевченка» [5, с. 126], не будемо розглядати, оскільки вважаємо їх вартими окремого дослідження.

Найдавнішим глиняним виробом (іл. 1: 1), створеним через невеликий проміжок часу після смерті поета (логічно припустити, що це відбулося до виходу Валуєвського циркуляра), є фаянсовий таріль Києво-Межигірської фабрики. У деяких публікаціях виріб хибно датовано 1840-ми роками, оскільки на денці є цифра 41 [16, с. 27]. Про те що це датування неправильне, свідчить рельєфний портрет поета, зображений у центрі тарелі. Шевченка подано в смушевій шапці й кожусі, з голеною бородою – таким поет увічнений на фото, зробленому в ательє А. Ден'єра (квітень 1859 р.). Щоправда, повернутий він в інший бік, аніж на фото. Портрет полито синьою прозорою поливою, яка, затікаючи в заглибини рельєфу, створює неповторні світлотіні. На крисах таріль прикрашено рельєфним рослинним орнаментом. Композиція виявилася настільки ефектною, що майже впродовж століття (з варіаціями) домінувала на мисках і тарілках шевченківської тематики.

У 1903 році досвідчений скульптор, випускник Петербурзької академії мистецтв Ф. Балавенський виготовив фарфорове (бісквіт) погруддя поета (іл. 1: 2) (у костюмі,

з непокритою головою), яке нині зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка [18, с. 308]. Подібна інтерпретація образу Кобзаря і надалі домінувала серед фарфорових бюстів, створених іншими авторами.

За кілька років до цього невеликі глиняні бюсти Шевченка почав виготовляти в гіпсових формах найвідоміший тогочасний опішнянський гончар Ф. Чирвенко [15, с. 52]. Він і В. Поросний, якого вважали учнем Ф. Чирвенка, створювали скульптури поета принаймні до 1910-х років. Наприклад, відомо, що 1912 року погруддя Шевченка Ф. Чирвенко надіслав на Другу всеросійську кустарну виставку в Петербурзі [8, с. 86]. В. Поросний уперше створив скульптуру, на якій Тараса Григоровича (у шапці й кожусі) зображено в повний зріст (іл. 1: 5) [14, с. 253]. Як зазначив мистецтвознавець О. Чарновський, Ф. Чирвенко, «не виходячи з композиції І. Крамського, ...по своєму інтерпретує образ поета», а твори В. Поросного – «бюст і фігура на повний зріст ... були ще ближчими до твору І. Крамського» [17, с. 55]. Щодо того, чи використовували вищезгадані гончарі при виготовленні своїх творів репродукцію відомого портрета І. Крамського (1871), стверджувати важко. Адже достовірно визначити, чим саме користувалися майстри (репродукцією вищезгаданого портрета, фото з ательє А. Денъера), чи взагалі передали власне бачення образу, сформоване під впливом тогочасної масової культури, нині складно.

До речі, Ф. Чирвенко був не єдиним українським гончарем, котрий надіслав свій твір на шевченківську тематику 1912 року на виставку в Петербурзі. Бюсти Кобзаря також подала Постав-Муцька гончарна майстерня [8, с. 86]. На Всеросійську виставку в Києві (1913) тарелі з портретом Тараса Григоровича відправили учні Миргородської художньо-промислової школи імені Миколи Гоголя [5, с. 127]. Про такі вироби можна скласти уявлення за фарфоровим тарелем, виготовленим Я. Корицьким, 16-літнім учнем цієї школи (іл. 1: 3) [20, с. 41, мал.]. Декор намальовано фіолетовими фарбами. У центрі виробу розміщено портрет Шевченка (ідентичний зображеному на фото з ательє А. Денъера 1859 року й на картині І. Крамського), а на його криси нанесено геометричний орнамент за мотивами української вишивки.

Таке масове надсилання виробів на виставки різними гончарними закладами Полтавщини та окремими майстрами засвідчує наявність цілеспрямованого впливу Полтавського губернського земства. Відомо, що вищезгадані навчальні заклади підпорядковувалися земству, а Ф. Чирвенко тісно співпрацював з ним. Цей вплив не був випадковим. Бурхливе зацікавлення постаттю Шевченка та його зображеннями на початку 1910-х років зумовлене тим, що 1911 року святкували 50-ліття від дня смерті поета, а 1914 року – століття з дня народження. У зв'язку із цим у пресі активно обговорювали проекти пам'ятника поету в Києві.

Один з авторів таких проектів, 28-літній М. Гаврилко, 1911 року створив серію плакеток [7, с. 155, 209, 210; 22], відтиснутих у формі (виготовлена 18 лютого, про що свідчить автограф мистця) (іл. 1: 6). На той час він подавав великі надії як художник і скульптор, навчався в Краківській академії мистецтв. Плакетки виготовлено на фабриці І. Левинського у Львові, яка створювала високоякісну художню і будівельну кераміку.

Зображення на плакетках погрудне. Автор відтворив Кобзаря наприкінці життя (таким його зафіксовано на останньому відомому знімку, виконаному невідомим фотографом наприкінці 1860 або на початку 1861 року). Використані художні прийоми створюють враження, ніби поет щойно повернувся до глядача й із запитанням глянув на нього. Зважаючи на час створення форми, можна припустити, що М. Гаврилко вклав у цей погляд власні емоції й запитання. Зауважимо, що такий образ поета мистець створив задовго до виготовлення плакеток, про що свідчить малюнок, зроблений 1907 року [7, с. 23].

Як засвідчують публікації 1911 року, плакетки із зображенням Шевченка виготовили з благодієюною метою, коштом Товариства «Жіноча громада». Гроші від продажу (3 корони за одиницю) призначалися для «Рідної школи». Вироби отримали

схвальну оцінку сучасників. Як писав видатний український художник І. Труш, вони «належать до найліпших з усіх дотеперішніх праць на тім поли. З огляду на невеликий формат різби, яка не вимагає спеціального місця на стіні, та з огляду на його удачність і декоративність заслугоє ся різьба на як найширше розповсюднюване» [7, с. 209–210].

Дещо пізнішим часом (можливо, 1912–1913 рр.) можна датувати прямокутну плакетку (іл. 1: 7), виготовлену кращим учнем О. Сластьона – І. Українцем – у Миргородській художньо-промисловій школі імені Миколи Гоголя, який проходив на той час виробничу практику на Баранівському фарфоровому заводі [21, с. 128, 130]. На ній у центрі зображено кольоровий портрет Шевченка в смушевій шапці та кожусі. Портрет оточено червоною рамкою, переділеною діагональною золотою смугою з модерним орнаментом.

Імовірно, 1910-ми роками (до 1917 р.) датовані й тарілки з надрукованими на крисах зображеннями чотирьох найвідоміших українських письменників, у тому числі й Шевченка, і сценками із життя українців та народними краєвидами. По центру тарілки – чумак з волами (іл. 1: 4). Це масова продукція Будянського заводу М. С. Кузнєцова (Харківщина).

Цим самим часом (на думку знавця покутської кераміки Ю. Лащука – близько 1910 р.) датовано тарілку з портретом поета, оточеним гуцульським орнаментом (що складається із «зубців» і рослинних елементів), та з написом «Наша пісня, наша дума не вмере, не загине», яку створив визначний пистинський гончар, випускник Коломиїської гончарної школи П. Кошак [8, с. 86–87].

Подібні до вищеописаних творів шевченкіани в кераміці виготовляли вироби і впродовж першого пореволюційного двадцятиліття. Зокрема відомо, що завідувач художнього відділу Опішнянської гончарної майстерні «виробляє там такі речі, як ось, наприклад, велике погруддя Т. Г. Шевченка, розмальоване кольоровими поливами під натуру. Можна собі уявити, що воно з себе уявляє і яким зразком служить для опішнянських кустарів» [10, с. 3].

Гончар із с. Кути, що на Івано-Франківщині, М. Волощук у 1920-х роках створив кілька мисок (іл. 2: 1) з барельєфним зображенням Шевченка (з непокритою головою), оточеного орнаментом [8, с. 87]. Помітно, що зразком для створення зображення гончареві слугувала вищеописана плакетка М. Гаврилка.

У 1920 році художник С. Патковський у Миргородській художньо-промисловій школі імені Миколи Гоголя створив барельєфи й пам'ятні медалі, присвячені поету [14, с. 195]. У 1921 році (до 60-річчя від дня смерті поета) студенти Межигірського керамічного технікуму виготовили миску із зображенням Шевченка (у кожусі й шапці) з розкритою книжкою в руці, обрамленим словами із «Заповіту» [5, с. 128]. Близько 1923 року в Глинському керамічному технікумі виготовили і встановили на постаменті перед адміністративним будинком закладу великий глиняний бюст поета [8, с. 87].

Оригінальними є такі два твори. Перший (полив'яну миску) (іл. 2: 2) виготовив канівський гончар Г. Сергієнко в 1920-х роках. Вона прикрашена вдало скомпонованим між витками зеленої спіралі написом коричневим ангобом слів із Шевченкового «Заповіту», що починається під вінцями і закінчується біля денця підписом – «Заповіт Т. Шевченко». У центрі миски зображено п'ятипелюсткову квітку. Логічним є припущення Л. Данченко про те, що цю миску гончар міг створити до 110-ї річниці з дня народження поета (1924) [4, с. 153, 159]. Адже цього року в Каневі очікували численних шанувальників Тараса Григоровича. І одним із сувенірів, на згадку про перебування на Чернечій горі, міг бути такий виріб.

Близько 1928 року невідомий майстер у м. Барі (Вінниччина) створив кольоровими глинами портрет Шевченка, обрамлений українським орнаментом [8, с. 87].

Імовірно, 1929 роком [2, с. 81–82] датований і виготовлений в Опішнянській керамічній промисловій школі куманець із портретом поета (з непокритою головою),

намальований П. Кононенком. Цей художник, випускник Строганівського училища технічного малювання, був найбільш продуктивним творцем керамошевченкіани в Опішному. Працюючи в артілі «Художній керамік», він створив значну кількість тарелей та ваз із різними зображеннями поета, обрамленими українським орнаментом [23, рис. 1–2]. Вірогідно, більшість із них датована кінцем 1930-х років – часом, переломним у житті багатьох народів СРСР. Розвиток тоталітарної системи досяг апогею, потужними темпами розвивалася індустріалізація й колективізація, удосконалювалася планова економіка. Виготовлення предметів із зображеннями поета стало наймасштабнішим із часу його започаткування. Спочатку (1934) святкували 120-ліття з дня народження Шевченка. Потім, 1936 року, – 75-ліття від дня смерті. Точно датованих цими роками виробів з підрадянської України нам знайти не вдалося. Напевно, зважаючи на складні політичні реалії, майстри не ризикували створювати портрети Кобзаря, щоб не потрапити під звинувачення в українському націоналізмі. Натомість відомі два вироби з осередків Західної України, що входили до складу Польщі й Чехословаччини. Так, І. Вінявський з Миколаєва (Дрогобиччина) створив 1936 року барельєф Шевченка в еліптичному обрамленні, а невідомий автор (підписаний ініціалами «МТР») із с. Сільце Іршавського району Закарпатської області близько 1937 року виготовив теракотове погруддя [8, с. 87].

Найбільш гучним стало святкування 125-ліття з дня народження поета (1939). До переліку заходів було включено й республіканську виставку в Києві «Тарас Григорович Шевченко в народному образотворчому мистецтві» (1940), якій передувало 13 обласних виставок [8, с. 88]. Зокрема, вироби Опішнянської школи майстрів художньої кераміки 1939 року демонстрували на виставці в Полтавському державному музеї [12, с. 366]. Очевидно, чиновники досить активно готувалися до цих подій, адже надіслали розпорядження створити вироби з портретами поета в усі провідні осередки народних художніх промислів та фарфоро-фаянсової промисловості УРСР. Відтак керамошевченкіана поповнилася значною кількістю предметів.

Уважаємо, що саме до виставки 1939 року П. Кононенко створив більшість виробів на шевченківську тематику. Здебільшого – це тарелі з погрудними портретами поета (з непокритою головою, за фотографією 1858 р., зробленою в ательє І. Досса). На фото кінця 1930-х років (іл. 2: 3) є також таріль із зображенням Шевченка, який сидить на стільці (за фото 1859 р., зробленим у фотоательє І. Гудовського) [23, рис. 2]. Там же – вази на шевченківську тематику із зображенням канонічного портрета поета (у шапці й кожусі), сюжети «Тарас Шевченко з кобзою над Дніпром» (за картиною К. Трутовського 1875 р.) і «Мені тринадцятий минало». До речі, обидві збережені фотографії П. Кононенка з творами на шевченківську тематику найбільш доцільно датувати саме 1939–1940-ми роками (досі їх датували 1930-ми роками). Помітно, що на цих роботах домінують шевченківські сюжети. Окрім того, композицію зображення на одній з них [23, рис. 2] увінчує адаптована для передачі в глині емблема Всесоюзної сільськогосподарської виставки в Москві (відкрита 1 серпня 1939 р.). На іншій зображено декоративну вазу у вигляді бандури, прихиленої до дерева [23, рис. 3]. Такі вироби на шевченківську тематику масово виготовляли майстри артілі «Художній керамік» наприкінці 1930-х років [11, с. 140, фото]. Очевидно, автором форми для відливання цих ваз міг бути опішнянський гончар Т. Демченко. Принаймні пізніше (зокрема 1977 р.) він виготовляв подібні вироби [13, с. 204].

Саме наприкінці 1930-х років відбувся сплеск упровадження шевченкіани в масове фарфоро-фаянсове виробництво. Законодавцем «моди» в цьому напрямі стала Центральна художня лабораторія Укрфарфорфаянстресту, зокрема український художник фарфору П. Іванченко (випускник Глинської керамічної школи інструкторів гончарного виробництва і Київського художнього інституту), який на той час працював на посаді старшого художника лабораторії. Найдавніший опублікований його твір на шевченківську тематику виготовлено 1937 року (за мистецтвознавцем О. Шкільною) на Полонському фарфоровому заводі. Це кухлик, з одного боку якого зображено

погрудний портрет поета з непокритою головою, а з іншого, – стилізований рослинний орнамент. Подібні кукли виготовляли й на Довбиському фарфоровому заводі (іл. 2: 4) [20, с. 117, фото]. У 1939 році П. Іванченко створив фарфорові вази та фаянсову настінну таріль (іл. 2: 5), уперше розмістивши на глиняних виробих портрет молодого Шевченка (за його автопортретом) [19, с. 64–65] і зображення пам'ятника поетові в Києві. Того ж року художник О. Сорокін (випускник Одеського художнього училища 1935 р. [20, с. 269]) створив вазу з портретом Тараса Григоровича (з непокритою головою), оточеного українським орнаментом [19, с. 17, 64, 76], а видатний скульптор Городницького заводу Ю. Гаврилук – бюст поета. У 1940 році О. Ярош (Довбиський завод) зобразила яскравий портрет Кобзаря в обрамленні героїчних персонажів його творів [20, с. 137, 281, 283].

Піднесення кінця 1930-х років було перервано німецько-фашистським вторгненням. Після визвольної війни виготовлення керамошевченкіани продовжилося в рамках попередніх традицій. Цьому сприяло проведення різноманітних (районних, республіканських, усесоюзних) виставок. Так, на виставці 1947 року в Чернігові експонували скульптурне погруддя поета, виконане гончарем С. Титовим із с. Верба. В. Совіздранюк (Косів, Івано-Франківщина) 1948 року зобразив профільний портрет Тараса Григоровича. І. Шкурко (випускник Макарово-Ярівської керамічної кустарно-промислової школи) з Луганська створив барельєфний портрет Шевченка на полумиску, укриту брунатною поливою. П. Цвілик (Косів, Івано-Франківщина) 1952 року намалювала світлий силует Кобзаря на темно-вишневому тлі [8, с. 88].

Однак з'явився й новий напрям у керамошевченкіані. Гончарі-скульптори (О. Железняк, Ф. Гнідий, В. Аронець (мал. 3:3), М. Кікоть та ін. [5, с. 128]) почали створювати композиції-сюжети на тематику шевченківських творів («Мені тринадцятий минало», «Наймичка» та ін.).

Наприкінці 1940-х років творення керамошевченкіани (бюсти, тарелі) у фарфорі та фаянсі (іл. 3: 1, 2) продовжилося. Зокрема, фаянсові тарелі з фотопортретами Шевченка (з непокритою головою) виготовляли на Будянському заводі. Проте найбільше піднесення у використанні шевченківської тематики в цьому матеріалі припало на першу половину 1960-х років. У 1961 році відзначали 100-ліття від дня смерті поета, а 1964 року – 150-ліття з дня народження. Провели ювілейні художні виставки, у підготовці яких задіяли художній потенціал країни, у тому числі керамістів і фарфористів.

Найрельєфніше шевченкіану цього часу можна проаналізувати за творами художників Коростенського фарфорового заводу, які виготовили чи не найбільшу кількість варіантів ювілейної продукції. До творчого процесу було залучено найвідоміших майстрів заводу, кожен з яких виявив власне бачення образу поета і його поезії. Найдавнішим відомим нам коростенським твором на шевченківську тематику є ваза, виготовлена М. Балюком 1959 року. Вона має традиційний для свого часу, стриманий декор – пофарбована в пурпурний колір. З одного боку, на білому тлі, зображено портрет молодого Шевченка, обрамлений золотою овальною рамкою [25].

В. Нарікян представив чайний сервіз «150 років від дня народження Шевченка» [20, с. 210]. Вироби мають делікатний чорно-червоний декор у вигляді смуг геометричного орнаменту. На чайнику зображено профіль поета. На інших виробих написи: золотим – «Т. Шевченко» і червоно-золотим – «150 років».

В. Трегубова представила тематичні вази, скульптури «Катерина», «...Нічого кращого немає...» (іл. 3: 4), де зобразила, знову ж таки, у червоно-чорних тонах однойменну героїню Шевченкового твору [25].

В. Ущаківський виготовив вазу, А. Хитько декорувала її, зобразивши, з одного боку, оранжевий барельєф поета на тлі сірого українського пейзажу, а з другого, – напис «150 років великому Кобзареві» і делікатний орнамент [25].

Учень М. Жука, випускник Одеського художнього училища [20, с. 301] І. Ткаченко, декорував тарелі портретами Шевченка на тлі повсталих селян (іл. 3: 5) й індустріальних пейзажів. На одному з таких тарелей він зобразив сюжетну картину «Перебендя».

Іл. 1. Дореволюційні глиняні вироби на шевченківську тематику

1. Автор невідомий. Таріль. Фаянс, відливання, полива.
1860-ті рр. Києво-Межигірська фабрика.
Приватна колекція

2. Ф. Балавенський. Бюст Тараса Шевченка.
Фарфор, відливання. 1903 р. Національний музей
Тараса Шевченка [18, с. 308]

3. Я. Корицький. Таріль. Фарфор, розпис. 1911 р.
Миргородська художньо-промислова школа імені Миколи
Гоголя. Миргородський краєзнавчий музей [20, с. 41, мал.]

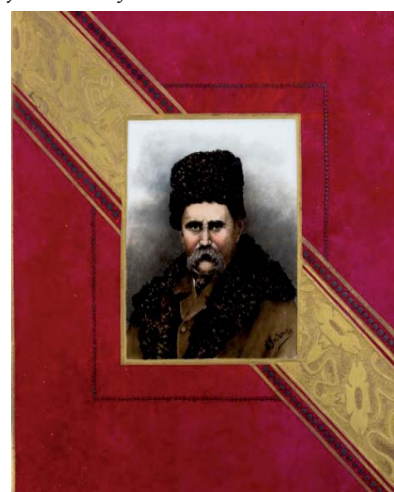
4. Автор невідомий. Тарілка. Фарфор, друк.
Будянський фаянсовий завод

5. В. Поросний. Тарас Шевченко.
Глина, відливання.
Початок XX ст. [14, с. 253]

6. М. Гаврилко. Плакетка.
Глина, відтискання. 1911 р.
Приватна колекція

7. І. Українець. Плакетка. Фарфор,
розпис. 1912–1913 рр. (?).
Баранівський фарфоровий завод.
Приватна колекція

Іл. 2. Глиняні вироби на шевченківську тематику 1920–1930-х рр.

1. М. Волощук. Таріль. Глина, відтискання, розпис. 1920-ті рр. с. Кути Івано-Франківської обл. [8, с. 87]

2. Г. Сергієнко. Миска. Глина, гончарний круг, розпис. 1924 р. (?) м. Канів Черкаської обл. [4, с. 153, 159]

3. Опішнянський художник П. Кононенко з творами. Світлина. 1939 р. (?) Автор світлини невідомий. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. № 31

4. Кухлик. Фарфор, деколь, розпис. Кінець 1930-х рр. Довбиський фарфоровий завод [20, с. 117, світлина]

5. П. Іванченко. Таріль. Фарфор, розпис. 1939 р. Центральна художня лабораторія Укрфарфорфаянстресту. За О. Шкільною [19, с. 64, світлина]

Іл. 3. Керамошевченкіана 1950–1960-х рр. (1–5) та початку XXI ст. (6)

1. Автор невідомий. Таріль. Фаянс, друк. Кінець 1940-х рр. Будянський фаянсовий завод. Приватна колекція

2. Автор невідомий. Бюст Тараса Шевченка. Фарфор, відливання. 1950–1960-ті рр. Баранівський фарфоровий завод. Приватна колекція

3. В. Аронець. Композиція «Мені тринадцятий минало». Глина, ліплення, розпис, полива. 1963 р. м. Косів Івано-Франківської обл. [5, с. 128]

4. В. Трегубова. Скульптура «...Нічого кращого немає...». Фарфор, відливання, розпис. Початок 1960-х рр. Коростенський фарфоровий завод. Приватна колекція [25]

5. І. Ткаченко. Таріль «...Громадою обух стались...». Фарфор, відливання, розпис. 1963 р. Коростенський фарфоровий завод. Приватна колекція [25]

6. П. Печорний. Таріль «...Нічого кращого немає...». Глина, розпис, полива. Початок XXI ст.

Н. Старченко створив дві тематичні вази. На одній подав портрет Шевченка, за яким – зображення обличч українців. Під портретом напис «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине». А з іншого боку написав: «Великому кобзареві від українського народу». Другу вазу декорувала Н. Галушко. На ній – портрет поета, обрамлений багатим квітковим орнаментом [25].

У 1960-х роках і пізніше керамошевченкіану створювали й майстри інших фарфоро-фаянсових та керамічних підприємств. Серед них – З. Береза, О. Грудзинська, М. Денисенко, Я. Захарчишин, Л. Івківська, М. Левханян, В. і Н. Протор'єви, Г. Холопцева, А. Чистоганова [5, с. 128–129], Б. П'янида [14, с. 266], І. Віцько, Н. Гаркуша, І. Гончаренко, Б. Горбалюк, О. Жникруп, В. Шербина та інші [19, с. 370]. Продовжилося творення шевченкіани в кераміці й у 1970-х роках. Зокрема, відзначимо 1977 рік – найбільш плідний для майстрів с. Опішня, коли на замовлення Канівського музею-заповідника «Могила Тараса Шевченка» вироби на шевченківську тематику створили І. Білик, Н. Білик-Пошивайло, Т. Демченко, В. Нікітченко, В. і П. Омеляненки, Р. Чабаненко та інші [13; 14, с. 16, 73, 151, 203, 169, 434].

Від 1980-х років і донині в шевченківській тематиці на глиняних виробках настало затишшя, пов'язане зі складними для всієї керамічної галузі України роками. Керамошевченкіану в той час творили епізодично. Творчий застій у цій галузі українського мистецтва нещодавно перервав заслужений художник України П. Печорний. У 2013 році його глиняні тарелі з барвистими сюжетними розписами (іл. 3: 6) на шевченківську тематику заслужено отримали найвищу премію України – Шевченківську за напрямом «Народне і декоративно-прикладне мистецтво» [26].

Таким чином, керамошевченкіана твориться вже сто п'ятдесят років.

У 2014 році Україна відсвяткувала 200-літній ювілей Тараса Шевченка. Сподіваємося, що ще побачить світ значна кількість високохудожніх творів і сувенірів на шевченківську тематику від провідних українських народних майстрів, художників-керамістів, фарфористів, які вразять новим, сучасним баченням вічного образу нашого Великого Генія.

1. *Айзеншток И.* Судьба литературного наследия Т. Г. Шевченка // Литературное наследство XIX–XXI вв. – М., 1935. – С. 437–481.
2. *Бутник-Сіверський Б. С.* Українське радянське народне мистецтво / Б. С. Бутник-Сіверський. – К. : Наукова думка, 1966. – 224 с.
3. *Владимирский Г.* Контроль над поэтом. 1841–1917 // Литературный Донбасс. – 1935. – № 8–9. – С. 109–145.
4. *Данченко Л.* Народна кераміка Середнього Придніпров'я / Леся Данченко. – К. : Мистецтво, 1974. – 190 с.
5. *Клименко О.* Гончарство і Шевченко // Шевченківська енциклопедія : в 6 т. – К. : видання Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка, 2012. – С. 126–129.
6. *Ковалев И.* Шевченко по документам царской цензуры (хроника цензурных репрессий 1847–1916 г.г.) // Молодая гвардия. – 1939. – № 2–3. – С. 256–263.
7. *Коваль Р.* Михайло Гаврилко: і стеком і шаблею : історичний нарис. – Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2012. – 472 с.
8. *Лащук Ю. П.* Образ Шевченка в українській народній кераміці // Народна творчість та етнографія. – 1961. – Кн. 1. – С. 86–88.
9. *Надточій О.* Тарас Шевченко й імперська цензура у перші десятиліття ХХ сторіччя // Наукові записки Інституту журналістики. – К. : Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2003. – Т. 12. – С. 63–74.
10. *О.* Художньо-промислові керамічні школи і майстерні для допомоги кустарям / О. // Рідне слово. – Полтава, 1919. – 25 серп. (17 верес.). – № 25. – С. 2–3.
11. *Пошивайло О., Мотрій С.* Нев'янучі квіти Параски Біляк // Український керамологічний журнал. – 2002. – № 3 (5). – С. 138–141.
12. *Ротач П. П.* Гончарство і Шевченко // Полтавська Шевченкіана: спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії : у 2 кн. / П. П. Ротач. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – Кн. 1.
13. *Ротач П. П.* Полтавська Шевченкіана: спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії : у 2 кн. / П. П. Ротач. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – Кн. 1.

14. *Ротач П. П.* Полтавська Шевченкіана: спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії : у 2 кн. / П. П. Ротач. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – Кн. 2.
15. *Русов М.* Ганчарство у с. Опішні, у Полтавщині / М. Русов // Матеріали до українсько-руської етнології. – 1905. – Т. 6. – С. 41–59.
16. Т. Г. Шевченко в народній творчості. – К. : видавництво АН УРСР, 1940. – 102 с.
17. *Чарновський О.* Українська народна скульптура. – Л. : видання Львівського державного університету, 1976. – 143 с.
18. Шевченківська енциклопедія : у 6 т. – К. : видання Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка, 2012. – Т. 1 : А–В. – 744 с.
19. *Школьна О.* Київський художній фарфор ХХ століття. – К. : День Печати, 2011. – 400 с.
20. *Школьна О.* Фарфор-фаянс України ХХ століття. – К. : Інтертехнологія, 2011. – Кн. 1. – 400 с.
21. *Школьна О. В.* Художні особливості порцеляни Баранівського фарфорового заводу кінця ХІХ – початку ХХ століття // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Х. : Харківська державна академія мистецтва і дизайну, 2008. – № 8. – С. 119–134.
22. *Щербань А. Л., Щербань О. В.* Два портрети кобзаря в кераміці – дві долі митців // II Международные Шевченковские чтения : сб. материалов / общ. ред. В. Я. Бабенко. – Оренбург ; Уфа : ИЦ Уфимского филиала МГГУ им. М. А. Шолохова, 2013 г. – С. 160–162.
23. *Щербань О. В.* Елементи станкового малярства в опішнянському гончарстві (1926 – кінець 1930-х років) // Історична пам'ять : наук. зб. – 2010. – № 1. – С. 88–92.
24. *Щербань О.* Опішненська школа майстрів художньої кераміки (1936–1941) // Український керамологічний журнал. – 2004. – № 2–3 (12–13). – С. 124–133.
25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://korfarfor.com/category/7_%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F+%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%8F#title.
26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://museumshevchenko.org.ua/post.php?id=243&lang=ru>.